Ўзбекистон Республикаси номидан Хал қилув қарори

Зафаробод тумани

2024 йил 17 сентябрь

Жиззах туманлараро иқтисодий суди судьяси Н.С.Джураевнинг раислигида, судья ёрдамчиси Ж.Маматовнинг котиблигида, Ўзбекистон Савдо-саноат палатаси Жиззах вилоят бошқармасининг даъвогар "Жиззах Кентекс" МЧЖ манфаатида жавобгар "Ғалаба" фермер хўжалигига нисбатан берган даъво аризаси бўйича ишни Зафаробод туман Солиқ инспекцияси биносида, сайёр суд мажлиси муҳокамасида, даъвогар "Жиззах Кентекс" МЧЖ вакили А.Мирзаев (2024 йил 6 февралдаги №7-сонли ишончнома асосида) ва жавобгар "Ғалаба" фермер хўжалиги вакили А.Арчабоев (рахбар) иштирокида, кўриб чиқиб, қуйидагиларни-,

АНИКЛАДИ:

Ўзбекистон Савдо-саноат палатаси Жиззах вилоят бошқармаси (кейинги матнларда Палата) "Жиззах Кентекс" МЧЖ манфаатида Жиззах туманлараро иқтисодий судига даъво аризаси билан мурожаат қилиб, жавобгар "Ғалаба" фермер хўжалигидан 159.910.254 сўм асосий қарз ва 47.556.436 сўм жарима ундиришни сўраган.

Даъво аризасида "Жиззах Кентекс" МЧЖ (кейинги матнларда даъвогар) ва "Ғалаба" фермер хўжалиги (матнда кейинги ўринларда жавобгар) ўртасида 2023 йил 18 январда №87-сонли "Пахта хом-ашёси ва уруғлик пахтани етказиб бериш хамда ҳарид қилиш" бўйича фючерс шартномаси тузилган.

Мазкур шартномага мувофиқ даъвогар томонидан шартнома шартлари тўлиқ бажарилиб, жавобгарга хисобварақ-фактура орқали пахта ҳом-ашёсини етиштириш учун зарур бўлган маҳсулотлар етказиб берилган.

Жавобгар ушбу махсулотлар учун тегишли маблағларни тўлаб бермаганлиги кўрсатилиб, жавобгар 159.910.254 сўм асосий қарзни ундиришни ҳамда шартноманинг 5.2-бандида хўжалик шартномада белгиланган нав, сифат ва миқдорда маҳсулот топширишдан асоссиз бош тортганлиги учун хўжалик буюртмачига топширилмаган маҳсулот қийматининг 20% миқдорида жарима тўлаши қайд этилган. Жарима ҳарид нархига белгиланган устамалар тўланиши ҳисобга олинмаган ҳолда ўтган даврда (ой, йил чораги, йил) маҳсулотининг амалда шаклланган ўртача нархидан келиб чиқиб ҳисобланади, бундан ташқари, зарарнинг маҳсулот еказиб берилмаганлиги туфайли юзага келган, жарима билан қопланмаган қисми ҳам тўлаб берилиши қайд этилганлиги сабабли, 159.910.254 сўм асосий қарз ва кам топширилган маҳсулот учун 20% жарима яъни 47.556.436 сўм жарима ундириш сўралган.

Суд мажлисида иштирок этган даъвогар вакили ўз кўрсатмасида, даъво талабини кўллаб-кувватлаб, даъво аризани қаноатлантиришни сўради.

Суд мажлисида иштирок этган жавобгар вакили ўз кўрсатмасида, даъво аризага нисбатан эътироз билдириб, даъво аризасини каноатлантиришни рад этишни сўради.

Суд, даъвогар ва жавобгар вакилларининиг кўрсатмаларини тинглаб, ишдаги хужжатларга хукукий бахо берган холда, куйидаги асосларга кўра, даъвони кисман қаноатлантиришни лозим топди.

Ишдаги хужжатлардан ва суд жараёнида аникланган холатлардан маълум бўлишича, "Жиззах Кентекс" МЧЖ ("Харидор") ва "Ғалаба" фермер хўжалиги

("Хўжалик") ўртасида 2023 йил 18 январда №87-сонли "Пахта ҳом-ашёси ва уруғлик пахтани етказиб бериш ҳамда ҳарид қилиш" бўйича фючерс шартномаси тузилган.

Мазкур шартноманинг 1.1.-бандига асосан, "Харидор" "Хўжалик" га пахта хомашёсини етиштириш учун зарур бўлган махсулотларни топшириш мажбуриятини, "Хўжалик" эса "Харидор" га ушбу шартномада белгиланган пахта хом-ашёсини етиштириш учун зарур бўлган махсулотлар хакини тўлаш мажбуриятини олган.

Бироқ, даъвогар томонидан шартнома бўйича шартлари бажарилган бўлса-да, жавобгар томонидан шартнома шартлари тўлиқ бажарилмаган ва қабул қилиб олинган пахта хом-ашёсини етиштириш учун зарур бўлган махсулотлар учун тўловни тўлик тўлаб бермаслиги окибатида, якуний хисоб-китоб бўйича даъвогар олдида 159.910.254 сўм қарздор бўлиб қолган.

Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодекси (бундан буён матнда ФК деб юритилади)нинг 236-моддасига кўра, мажбуриятлар мажбурият шартларига ва конун хужжатлари талабларига мувофик, бундай шартлар ва талаблар бўлмаганида эса — иш муомаласи одатларига ёки одатда кўйиладиган бошка талабларга мувофик лозим даражада бажарилиши керак.

ФКнинг 333-моддасига кўра, қарздор айби бўлган такдирда мажбуриятни бажармаганлиги ёки лозим даражада бажармаганлиги учун, агар қонун ҳужжатларида ёки шартномада бошқача тартиб белгиланмаган бўлса, жавоб беради.

ФКнинг 466-моддасига кўра, қишлоқ хўжалиги маҳсулотини етиштирувчи ўстирилган (ишлаб чиқарилган) қишлоқ хўжалиги маҳсулотини тайёрловчига контрактация шартномасида назарда тутилган миқдор ва ассортиментда топшириши шарт.

Жавобгар томонидан шартномавий мажбуриятлари лозим даражада бажарилмаганлиги факти ишдаги мавжуд хужжатлар билан тасдиғини топади.

Даъвогар томонидан тақдим қилинган бир тарафлама таққослаш далолатномадан кўринишича, 159.910.254 сўм асосий қарздорликда 26.362.068 сўм банк фоизи кўрсатилган бўлиб, мазкур сумма асоссиз ҳисобланади.

Чунки, контрактация шартномасининг 2.2-банди кичик "к" бандига кўра, "хўжалик" (жавобгар) харидор томонидан қишлоқ хўжалигини Давлат томонидан құллаб-қувватлаш жамғармаси маблағлари хисобидан пахта хом ашёсини етиштириш учун молиялаштирилган аванс маблағлар бўйича хисобланган банк фоизларини якуний хисоб-китобидан тўлаб беради" хамда шартноманинг 2.3-банди кичик "ж" бандига кўра, "харидор" (даъвогар) хўжаликка (жавобгарга) қишлоқ хўжалигини Давлат томонидан қўллаб-қувватлаш жамғармаси маблағлари хисобидан пахта хом ашёсини етиштириш учун молиялаштирилган аванс маблағлар буйича хисобланган банк фоизларини якуний хисоб-китобларда ушлаб қолади" деган мазмундаги бандлар Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 10 ноябрдаги хомашёсини етиштириш ва унинг йиғим-терим харажатларини молиялаштириш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида" ги ПҚ-2-сонли қарори ва Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 11 мартдаги 130-сонли қарори талабларига зиддир.

Мазкур холатда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 10 ноябрдаги "Пахта хомашёсини етиштириш ва унинг ёнгим-терим харажатларини молиялаштириш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўгрисида" ги ПҚ-2-сонли карорида кредит фоизларини фермер хўжалиги тўлаб бериши лозимлиги кўрсатилмаган ва фермер хўжалиги кредит фоизларини тўлаб бериш мажбурияти юклатилмаган.

Қолаверса, тарафлар ўртасида тузилган контрактация шартномаси бандларида банк фоизларини тўлаб берилишига келишилган бўлса-да, ушбу банк фоизлари

қандай кредит шартномаси ёки бошқа қонунчилик хужжати асосида ундирилиши лозимлиги асослари ва банк фоиз суммасининг аниқ бир қиймати кўрсатилмаган.

Мазкур ҳолатда суд, тарафлар ўртасида пахта хом ашёсини харид қилиш бўйича тузилган шартноманинг 2.2-банди кичик "к" банди ва 2.3-банди кичик "ж" бандларини қонунчиликнинг талабларига мувофиқ келмайдиган мазмундаги битим бандлари деб ҳисоблашни лозим топади.

Вахоланки, ФКнинг 116-моддасига кўра, қонунчиликнинг талабларига мувофик келмайдиган мазмундаги битим, шунингдек хукуқ-тартибот ёки ахлок асосларига атайин қарши мақсадда тузилган битим ўз-ўзидан ҳақиқий эмасдир.

Бундай битимга нисбатан ушбу Кодекс 114-моддасининг <u>иккинчи</u> кисмида назарда тутилган қоидалар қўлланилади.

ФКнинг 114-моддаси биринчи қисмига кўра ҳақиқий бўлмаган битим унинг ҳақиқий эмаслиги билан боғлиқ бўлган оқибатлардан ташқари бошқа юридик оқибатларга олиб келмайди ва у тузилган пайтидан бошлаб ҳақиқий эмасдир.

Шунингдек, ФК 128-моддасига кўра, битимнинг бир қисми ҳақиқий саналмаслиги битимга ҳақиқий саналмаган қисм қушилмаса ҳам у тузилган булар эди, деб тахмин қилиш мумкин булса, унинг бошқа қисмларининг ҳақиқий саналмаслигига сабаб булмайди.

Шу боис, суд тарафлар ўртасида тузилган 46-сонли контрактация шартномасининг ушбу бандларини ўз-ўзидан ҳақиқий эмас деб ҳисоблашни лозим топади.

Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексининг 68-моддаси биринчи қисмига кўра, ишда иштирок этувчи ҳар бир шахс ўз талаблари ва эътирозларига асос қилиб келтираётган ҳолатларни исботлаши керак.

Шу сабабли, даъвонинг 133.548.186 сўм (159.910.254 сўм асосий қарздорликдан -26.362.068 сўм банк фоизи = 133.548.186 сўм) асосий қарз ундириш қисмини қаноатлантиришни лозим топди.

Шунингдек даъвогар шартномада белгиланган микдордан кам микдорда пахта топширилганлиги сабабли, 47.556.436 сўм жарима ундиришни сўраган.

ФКнинг 11-моддасида фукаролик хукуклари неустойка ундириш йўли билан химоя килиниши белгиланган.

ФКнинг 261-моддасининг 1-қисмига асосан неустойка жарима ёки пеня шаклида бўлиши белгиланган.

ФКнинг 330-моддаси 1-қисмига кўра, башарти, қонунда ёки шартномада бўлмаса, бошкача тартиб назарда тутилган мажбурият лозим даражада бажарилмаган такдирда неустойка тўлаш зарарни қоплаш қарздорни мажбуриятни асл холида бажаришдан озод қилмайди.

Шартноманинг 5.2-бандида хўжалик шартномада белгиланган нав, сифат ва микдорда махсулот топширишдан асоссиз бош тортганлиги учун хўжалик буюртмачига топширилмаган махсулот кийматининг 20% микдорида жарима тўлаши кайд этилган. Жарима ҳарид нархига белгиланган устамалар тўланиши ҳисобга олинмаган ҳолда ўтган даврда (ой, йил чораги, йил) маҳсулотининг амалда шаклланган ўртача нархидан келиб чикиб ҳисобланади, бундан ташкари, зарарнинг маҳсулот еказиб берилмаганлиги туфайли юзага келган, жарима билан қопланмаган қисми ҳам тўлаб берилиши қайд этилган.

ФКнинг 326-моддасида, агар тўланиши лозим бўлган неустойка кредиторнинг мажбуриятини бузиш оқибатларига номутаносиблиги кўриниб турса, суд неустойкани камайтиришга ҳақли, бунда қарздор мажбуриятни қай даражада бажарганлиги, мажбуриятда иштирок этаётган тарафларнинг мулкий аҳволи, шунингдек, кредиторнинг манфаатларини эътиборга олиши кераклиги, суд алоҳида

ҳолларда карздор ва кредиторнинг манфаатларини ҳисобга олиб, кредиторга туланиши лозим булган неустойкани камайтириш ҳуқуқига эга эканлиги курсатилган.

Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик суди Пленумининг "Мажбуриятларни бажармаганлик ёки лозим даражада бажармаганлик учун мулкий жавобгарлик тўғрисидаги фукаролик қонун ҳужжатларини қўллашнинг айрим масалалари ҳақида"ги 2007 йил 15 июндаги 163-сонли қарорининг 4-бандида, ФКнинг 326-моддасига мувофик, суд қарздор томонидан мажбуриятларнинг бажарилиш даражасини, мажбуриятда иштирок этувчи тарафларнинг мулкий аҳволини, шунингдек кредиторнинг манфаатларини эътиборга олиб, неустойка микдорини камайтиришга ҳақли.

Мазкур ҳолатда суд, карздор ва кредиторнинг манфаатларини ҳисобга олиб, тўланмаган суммага жариманинг мутаносиб миқдорини белгилаб, даъвогарнинг даъво талабидаги 47.556.436 сўм жаримани камайтириб, ушбу жариманинг 4.755.643 сўм қисмини қаноатлантиришни лозим деб ҳисоблайди.

Қайд этилганларга мувофик, суд даъво талабини қисман қаноатлантириб, жавобгар "Ғалаба" фермер хужалигидан даъвогар "Жиззах Кентекс" МЧЖ фойдасига 133.548.186 сум асосий қарз, 4.755.643 сум жарима ундиришни, даъвонинг қолган қисмини қаноатлантиришни рад этишни, суд харажатлари масаласини муҳокама қилиб, суд харажатларини тулиқ жавобгарга юклаб, "Ғалаба" фермер хужалигидан даъвогар "Жиззах Кентекс" МЧЖ фойдасига олдиндан туланган 34.000 сум почта харажати ҳамда Республика бюджетига 4.149.333 сум давлат божи ундиришни лозим топди.

Юқоридагиларга кўра, Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексининг 118, 176-179, 180, 186-моддаларига асосланиб суд-,

КАРОР КИЛДИ:

Даъвогарнинг даъво талаби кисман каноатлантирилсин.

Жавобгар "Ғалаба" фермер хўжалигидан даъвогар "Жиззах Кентекс" МЧЖ фойдасига 133.548.186 сўм асосий қарз, 4.755.643 сўм жарима ва олдиндан тўланган 34.000 сўм почта харажати ундирилсин.

Даъво талабининг қолган қисмини қаноатлантириш рад этилсин.

Жавобгар "Ғалаба" фермер хўжалигидан Республика бюджетига 4.149.333 сўм давлат божи ундирилсин.

Xал қилув қарори қабул қилингандан кейин бир ойлик муддат ўтгач қонуний кучга киради.

Хал қилув қарори қонуний кучга киргач ижро варақаси берилсин.

Хал қилув қароридан норози бўлган тарафлар бир ой муддат ичида шу суд орқали Жиззах вилоят судининг иктисодий ишлар бўйича судлов ҳайъатига апелляция шикояти (протести) бериши ёки биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори қонуний кучга кирган кундан эътиборан олти ой муддат ичида кассация шикояти (протести) бериши мумкин.

Судья Н.С.Джураев

